

riadó fölényes szemlélete, mint a mű első és nagyobb felében. Néhol unalmasan hosszú fejezetei vannak, melyeket a császárviccek sem tudnak eleve-nebbé tenni. Csak amikor már-már csalódni kezd a valami új után vágyó olvasó, akkor csap a cselekmény drámai magasságokba és tragikus mélységekbe, hogy a végén valóban megrázó élményt nyújtson és örökre vissza-visszatérő emléket hagyjon maga után.

Az az író szándék azonban — amely Zilahyban már emigrációs éveit alatt érezt meg, s amely sokat elvesz írás-művészetének élénkségéből, kor- és társadalombírálata meggyőző erejéből, — hogy Magyarország részvételét a második világháborúban végzetlen, szerencsétlen történelmi, geográfiai helyzetével mentse, természetesen naiv kísérletnél nem juthat tovább. Ez a felesleges prókátorkodás csak nehézkessé teszi ennek az érdekes, színes és nagyvonalú regénynek ezt a befejezését.

Czimmer Anna

A. CAMUS:

PESTIS

„Kuga”, regény, Zora - kiadás

Camus életszemléletének két eleme van: az Abszurdum és a Revolté. Az abszurdum nem más mint leszámolás a világgal. Lehetetlen a világ és lehetetlen benne az ember élete. „Pestis” című regénye elején megrázó képet fest erről az életről: az emberek dolgoznak, tülekednek s nem gondolnak arra, hogy miért. De tényleg, miért is? Azért, hogy legyen hat napig kenyér és a hetedik nap legyen mit italtat, nőre költeni. Hát érdemes ezért? És Meursault — az idegen című regény hőse — tudja az igazságot: „Minden ember tudja, az élet nem éri meg, hogy végig éljük. Az emberek azonban nem akarnak erre gondolni. Vagy a vallásban keresnek vigaszt, vagy illúziókat kergetnek s főleg mindig várnak valamit. S ebben a várakozásban lassan elmúlik az élet. Elég, hogy a halál közelebb kerüljön hozzájuk, elég tudni, hogy már semmit sem várhatnak, elég, hogy a pestis

kérlelhetetlenül és feltartóztatlanul pusztít, máris ráébrednek: az egész értelmetlen és hiábavaló. Olyan nagy távolság vágyaink és a megvalósulás között, hogy nem is érdemes megpróbálni. Mi a gondolkodó ember állás pontja ebben a helyzetben? Feladni mindent, illúziókba menekülni, mester ségesen célt teremteni, mint például a kishivatalnok, aki évekig írja egy soha el nem készülő regény első mondatát? Vagy valami mást találni? Camu válasza: át kell élni, vállalni kell és szembenézni az abszurdummal.

Meursault, az abszurdum átélésének alakja fásultan, teljesen érdektelenül semmivel nem törődve él. Ha szomszédja akarja, lehet a barátja is; ha akarja, feleségül is veheti, — hát nem mindegy? Az anyja meghal, de semm hatással sincs rá. Nincs benne semm ambíció. S végül gyilkol, csak azért mert süt a nap, és olyan mindegy, hogy meghúzza-e a ravaszt vagy sem. Az államügyésznek némileg igaza van: veszélyesebbek ezek a típusok, mint a apagyilkosok, mert ha mindenki erre a álláspontra helyezkedne, akkor az egész világ, minden élet leállna. De van benne pozitívum is: tiltakozás a világ ellen, nem az illúziók, hanem a szembenézés, az, amit a pap szemébe vág a börtönben: azt hiszi, talált valamit, hogy igaza van, holott az az egész csak öncsalás, nem ér semmit. Nekem legalább igazam van és legalább biztos vagyok önmagamban.

Mindez azonban csak egyik része Camus állásponjtjának. Nála nemcsak a leszámolást találjuk meg, mint Sartrenál a másik existencialistánál, Camus egy lépéssel tovább megy. Állásfoglalásának másik része a Revolté. Nem kell elfelejtelnünk, hogy haladó emberek ezek akiket a megszállás arra kényszerített hogy kilépjenek az írói magány négy fala közül és szerepet vállaljanak a ellenállási mozgalomban. Dehát, miér harcolhat a világ abszurdumának tudatára ébredt ember? A lehetetlen kapitalista világért, vagy talán azért, hogy Franciaország is a gyűjtőtáborok országá legyen? Más célt pillanatnyilag nem lát, a világ nem nyújt reményt arra hogy mást lehet tenni. Hát akkor mi

ért? Azért, mert ember. Így születik meg a pestis című regényben az abszurdumot átélő ember, megszállás ellen folytatott harcának szimbóluma és öncélú harc, a camus-i Revolté szimbólumának regénye. Camus megfordítja Dosztojevszki életművének egyik központi problémáját: ha nincs isten, akkor mindent szabad, gyilkolni is, meg öngyilkosnak is lenni. Camus így találja meg álláspontját: ha isten nincs, akkor az ember csak önmagára számíthat. Nem nézheti tehát tétlenül az igazságtalanságot, a szenvedést, hisz ezzel megszűnne ember lenni. Tehát harcolnia kell. Hogy hiábavaló? Lehet, mint ahogy hiábavaló volt harcolni a pusztító, feltartóztatatlan pestis ellen, és nincs is értelme mert ha győznek, akkor csak a régi lehetetlen élet tér vissza, mint ahogy nincs értelme harcolni a kapitalista Franciaországért, hisz mi van benne, amit érdemes védeni? Lehet, hogy hiábavaló, de előbb meg kell próbálni. És még valami. Lehet, hogy ez a harc olyan, mint az ókori mithológia Szigifuszának munkája, akit azzal büntettek az istenek, hogy követ kellett görgetnie fel egy hegyre és amikor már felért a kő lezuhant és kezdhette előlről. Ez a harc sem más, mint örök előlrőlkezdés. De képzeljük el Szigifuszt boldognak. Valószínű, hogy Columbus sem akkor volt boldog, amikor megtalálta Amerikát, hanem amikor kereste. Harcolni kell. Nem azért, mert van értelme, hanem azért, mert csak így maradhat ember, ezzel őrizheti meg emberi méltóságát. „Je me revolté, donc je

suis:” lázadok, tehát vagyok, ember vagyok. — ez Camus regényének filozófiája.

A hétköznapok mindennapi tevékenységét eddig két felfogás tette indokoltá — a vallás: dolgozni a túlvilági jutalomért, és a szocializmus: dolgozni a jövőért, a társadalomért. Hozzájuk csatlakozott és a legnehezebbet választotta, az egzisztencializmus: dolgozni azért, mert ez emberi kötelesség még akkor is, ha nincs értelme, célja. Ez az utolsó kísérlet a hétköznapok értelmének megmentésére, az emberiség fejlődése nagy nekilendülése előtti holt ponton, amikor a gondolkodó ember nem lát célt. De természetes, hogy a szizifuszi létsors vállalása nem megy nehézség, problémák nélkül. És még valami. A középkori Franciaország egyik gondolkodója, Descartes azt mondta: Cogito ergo sum — gondolkodom, tehát vagyok. És hogy a gondolkodó éntől megtalálja az utat a külső világhoz, szüksége volt egy közvetítőre, az istenre. Mennyi mindenre van akkor szüksége Camus-nak, ahhoz, hogy az abszurdumtól megtalálja az utat a revoltéig. Nem csoda, hogy a kettő között elfér sok minden, egy antimarxista filozófia is. De a kiutkeresés őszinteségében, s a lehetetlen kapitalista világgal való leszámolás jogosultságában senki sem kértelkedhet. És abban sem, hogy Camus életfilozófiája a pillanatnyi holtpontra problematikáját adja.

Bálint István